

II

Ось я й повернувся. Ти ще сидиш за комп'ютером?

Тиняюся поблизу, Стейне. Про що рапортує свіжий кліматичний звіт?

Подає досить тривожні сигнали і свідчить, що всі попередні кліматичні висновки ООН були надто консервативними. Вони мало врахували так звані механізми зворотного зв'язку, а це згрубша означає: що тепліше ставатиме, то ставатиме тепліше. Танучи, сніг і крига Арктики менше відбиватимуть сонячне світло, тому земля інтенсивніше нагріватиметься. Вічна мерзлота почне танути, звільняючи газу, скажімо, метан. Існує ще багато подібних взаємопідсилювальних механізмів. Можливо, цивілізація наближається до фатальної точки рівноваги в природі, а тоді глобальна катастрофа неминуча. Ще донедавна більшість науковців вважала, хай там як, але збіжить щонайменше півстоліття, перш ніж за одне літнє півріччя зможе розтанути крига Антарктики. Зараз ми бачимо, що ці процеси відбуваються

ЗАМОК У ПІРЕНЕЯХ

ся набагато швидше, мова йде, можливо, про якихось два десятиліття. Тим часом зникнення криги на півночі пришвидшить танення льодовиків Азії, Африки та Південної Америки. Ці важливі резервуари прісної води змілють, русла рік переважну частину року пересихатимуть, а це, своєю чергою, вплине на врожаї та можливість забезпечення питною водою мільйонів людей. Проте наслідки будуть катастрофічними не лише для людей. За даними звіту, виникне загроза існуванню майже половині видів рослин та тварин на землі.

Що ми чинимо з нашою планетою? Ось у чім питання! Вона в нас єдина, і ми повинні залишити її нащадкам.

Але зараз йдеться про нас обох. Продовжимо розмову?

Так, поговорімо ще. Я була у вітальні, копирсалася в старих газетах та журналах, але відразу кинулася до комп'ютера, почувши трель – надійшов твій лист.

Звісно, я добре пам'ятаю картину Магрітта. У нашій спальні висіла чудова репродукція, а зараз я знайшов її в мережі. *Замок в Піренеях* символізує світ у вільному польоті. Принаймні так ми її зазвичай трактували з тобою. Ми були агностиками і відмовлялися безоглядно визнавати споконвічний постулат, нібито все має свою причину і на-

слідок, а отже, неодмінно повинен існувати «Бог», який створив світ. Ми могли собі сперечатися, чи існує якась інстанція поза тим, що зветься всесвітом. Ніхто з нас не вірив у жодну форму «прояву» вищих сил. Навпаки, ми перебували в стані перманентного зачарування існуванням світу й власною екзистенцією.

Сульрун, я майже так само сприймаю світ і нині, ніколи не перестану захоплюватися ним. Хай би що там відбулося на березовому узліссі, порівняно зі всім білим світом воно було набагато меншою, я б сказав, маргінальною, містерією. Циркове мистецтво і вар'єте ніколи не зуміють заворожити мене так, як неозорі степи і тропічні ліси, мільярди галактик небесного шатра і мільярди світлових років між ними.

Як і ти колись, я більше вірю у те, що світ є таїною, ніж у те, що я одна з «таїн» світу. Я більше вірю в природу, ніж у «надприродне». Я з більшим подивуванням ставлюся до нашого незбагненого мозку, ніж до безглузвих вигадок про «надчуттєве». У те, що можна перенести парадокси квантової фізики у площину загальної фізики, я вірю не більше, ніж у передачу думок на відстані між ссавцями, які стоять на вищому рівні розвитку. Однак вірю в існування вищого класу ссавців, і те, що я серед них, неймовірно мене тішить. Нелегко буде тобі знайти людину більш ошелешену фактом власної екзистенції, ніж я. Зарозуміле твердження, але я смію це стверджувати. І анітрохи не соромлюся своєї зарозумілості...

А якою стала ти? Куди зайшла у своїх мудруваннях?

Ти пишеш, ніби достеменно знаєш усе про потойбіччя, і стверджуєш, що смерті не існує. А чи зберегла ти свою колишню здатність тішитися кожною секундою прожитого життя? Чи може, твоє нинішнє зацікавлення потойбічним потроху цілком витіснило поцейбічне?

Чи й далі відчуваєш «безмежну тугу» через те, що життя «таке коротке, таке коротке»? То були твої слова. Чи набігають тобі сльози на очі від самого лише натяку про «старість» і «земний вік»? Чи й далі ридаєш над заходом сонця? Бувало, раптом, без жодного попередження, ти робила великі очі й нажахано зойкувала: «Життя стало на день коротшим, Стейне!» або «Нам залишилося жити на один день менше!»

Здебільшого двадцятилітні не здатні уявити собі власну відсутність у світі живих, а якщо й уявляють, то принаймні не з таким відчаєм, як ти. Але ми жили з цим майже з дня на день і звикли, мов до відлуння. Чи не тому постійно кидалися у якісь нерозважні крайнощі? З часом мені вже не треба було допитуватися, чому ти плачеш. Я знав чому, а ти знала, що я знаю. Тоді я пропонував виправи до лісу чи в гори. Таких *утішальних* прогулянок було чимало. Ти любила насолоджуватися природою. Але твоя любов до «всеприроди», як ти її іноді називала, була своєрідним «нещасливим коханням», бо ти ані на мить не забувала, як одного дня те, що так палко любиш, зрадить тебе.

Ось так воно було. Від сміху до плачу тільки крок. Під тонким нашаруванням радісного життєлюбства ти постійно ховала тугу. І я теж. Бо ж ми удвох були єдиним цілим. Але мені здається, що твій сум був одчайнішим за мій. Як і замилювання чи захоплення.

Та повернімося до Брусничної Жінки. Не думай, що я намагаюся уникнути розмови про неї. Я й справді ледь не вмер від страху тоді. Схожість була разуючою. Як їй вдалося вистежити нас?

Не дивно, що мені тремтіли руки, тоді мені здавалось, наче саме життя труснуло мною. Тридцять років минуло, але зараз, коли ми знову опинилися там, я несамовито яскраво відчув, як то було бути шалено юним, як то було бути нами... Тоді в березовому гаю щось трапилось, якісь чари, що змусили нас раптом відсахнутися одне від одного. Я взяв тебе за руку, і це напевно зіграло свою роль, а ще передчуття, що ми ось-ось знову опинимося на краю березняка. Я пам'ятав, як приголомшила нас її з'ява тридцять років тому, як панічно налякала. Не заперечую, тепер мене також проймав страх. Та це не був страх знову побачити примару. Можна боятися піддатись безуму, затаєному в нас. Чи в інших... Страх може бути заразним. Як і божевілля.

Після того випадку тебе годі було впізнати. Минали тижні, я боявся залишатися з тобою наодинці. Затамувавши подих, чекав, що все повернеться у своє русло. Та не дочекався, ти збрала свої речі й поїхала геть. Я багато років тужив за

тобою. Сподівався будь-якої миті дзвінка в двері. Уночі фантазував собі, як ти відчиняєш помешкання і входиш, поки я сплю, бо ж ключів мені не віддала. На широкому двоспальному ліжку мені так гостро бракувало тебе, та водночас мене не полишав страх, що ти повернешся, не зцілившись від свого безумства, не тією Сульрун, яку я знав раніше. Так минуло кілька років, а тоді я вставив у двері замок з запобіжником.

Я й далі сприймаю Брусничну Жінку як загадкове явище в моєму житті. Але ми були тоді такими юними. До того ж, сплигло понад тридцять років, і я вже не знаю, де правда, а де – вимисел.

Так, Стейне.

Що ти маєш на увазі?

Ну ось, він знову там стовбичить. Я не годна зосередитися. Не можу згадувати події тридцятилітньої давнини, доки він стоїть на драбині, водно бовтаючи пензлем у відрі з зеленою фарбою. Невже так *необхідно* накладати ще одну верству фарби? Хіба не можна зачекати хоч би день, щоб вона підсохла?

То займися чимось іншим. Я ще посиджу тут зо дві години.

ЮСТЕЙН ҐОРДЕР

Я принесла собі склянку яблучного соку з чотирма шматочками льоду. Ноги і алюмінієва драбина, на щастя, зникли з-перед очей. Сподіваюся, він не фарбуватиме ще й утретє?

Агностиками, кажеш, ми були... Ми були живими ляльками! Пригадуєш? Ми весь час перебували в полоні магічного світосприйняття, тільки ми і ніхто інший. Ми були аутсайдерами, зайняли щось на кшталт такого собі чарівного форпосту, який давав можливість спостерігати за всім навколо дещо зверхньо. Ми наче створили власну релігію. Ми так і казали, казали, що сповідуємо власну релігію.

Тоді ми не лише були одурманені одне одним, а ще й захопилися своєрідною місіонерською діяльністю. Ти, мабуть, пам'ятаєш, як ми щосуботи гасали містом з пакетом, наповненим крихтними клаптиками паперу, і роздавали їх кожному стрічному, мов листівки. А напередодні увечері друкували на старій друкарській машинці лаконічні гасла. **ВАЖЛИВЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ДЛЯ ВСІХ ГРОМАДЯН МІСТА: ЖИТТЯ ПРЕКРАСНЕ ЛИШЕ ТУТ І ЗАРАЗ!** Тисячі разів видруковували їх, хитроумно витинали, складали до купи і вирушали трамваем до Національного театру. Потім займали стратегічну позицію в студентському сквері, Студентерлюнден, у центрі Осло або ж біля трампліну на Гольменколлені і роздавали наші зерна істини, сподіваючись розбудити місто від спиритичного летаргійного сну, у якому воно, на наше переконання, гибло. Ото було весело! Нас зустрі-

ЗАМОК У ПІРЕНЕЯХ

чали здебільшого доброзичливо, з усмішкою, та не бракувало й роздратованих реплік. Дехто сприймав за образу нагадування про те, що вони існують на цьому світі не вічно.

На початку сімдесятих було політично некоректно марно захоплюватися буттям. Чимало прихильників лівих вважали контрреволюційним твердження, що всесвіт – загадка. Важливіше було не збагнути світ, а змінити його.

На ідею з папірцями нас надихнула дурнувата традиція закладати фанти з жартами у спечений калач. По-моєму, спершу ми планували подати подібного калача з нашими закликами на студентському святі. Пригадуєш? Нам навіть спало на думку організувати альтернативну демонстрацію* скажімо, другого травня. Однак далі придумування гасел – а тут ми мали з кого брати приклад – не зайшло. Під час студентських заворушень у Парижі французькі спудеї теж писали на стінах Сорбонни гасла, на кшталт: «Владу фантазії!» і «Смерть – це контрреволюція!» Ми вже малювали в своїй уяві парад, який би ряснів такими закликами. Чого нам тільки не наверталося до голови, Стейне!

Ми постійно ходили на виставки та концерти, не лише задля насолоди мистецтвом чи музикою, а щоб поспостерігати за живими ляльками. Начитавшись *Степового вовка* Германа Гессе, ми називали життєву містерію, у якій брали участь, «магічним

* На протипагу демонстрації з нагоди дня Конституції 17 травня.

театром». Або ж сиділи в якомусь кафе і скрупульозно вивчали окремі людські екземпляри. Кожна особистість була крихітним всесвітом у собі. Ми називали їх «душами». Хіба ні? Таки «душами», я в цьому твердо переконана. Бо ж не за *механічними* ляльками спостерігали, а за *живими*. Так ми тоді казали. Пам'ятаєш, ми, бувало, сиділи в кутку якогось кафе і придумувати відвідувачам химерні життєві історії. Життєпис деяких «душ» часом «забирали» додому і продовжували фантазувати далі. Давали їм імена, наділяли вигаданими біографіями. Так постав цілий пантеон фіктивних персонажів. Важливим елементом нашої релігії було оте майже нестримне «розведення» людей.

Потім ми повісили репродукцію Маґрітта на стіні спальні. Здається, купили її в Центрі мистецтва Гені Унстада на Ґьовікодден...

До речі, про спальню. Ми залюбки валялися у ліжку посеред білого дня, поряд на столику стояла пляшка «шампанського» і дві кухонні склянки. Ми могли годинами читати вголос одне одному. Перечитали норвезьких поетів, Стейна Мерена і Улафа Бюлля. Могли собі на таке дозволити, хоча так звана «провідна лірика» у ті часи була заборонена. Але ж ми читали ще й Яна Еріка Волда, геть усе, що він написав. Не кажучи вже про *Злочин і кару Федора Достоевського* і *Зачаровану гору* Томаса Манна. Грубі книжки ставали такими *шампанольжковими* проектами. А «шампанським» ми називали солодке, дешеве пійло *Golden Power*, що-правда, міцне – звідси й назва *Золота сила*. Ми вважали невимовною розкішшю бути з плоті та

ЗАМОК У ПІРЕНЕЯХ

крові, бути чоловіком та жінкою, і насолоджувалися цим. Та саме фізична насолода раз у раз нагадувала нам, що ми смертні. Осінь починається на-весні, казали ми. Нам було ледь за двадцять, та ми вже почали зізнаватися одне одному в тому, що, здається, старіємо.

Життя – диво, і ми були свідомі того, що треба кожну його мить святкувати. Байдуже як: прогулянкою з доброго дива до лісу посеред літньої ночі чи такою ж незапланованою автомобільною виправою. Їдьмо в Сконе, казав ти, і вже за п'ять хвилин ми сиділи в авті по дорозі до Швеції. Ніхто з нас раніше там не бував, ми не уявляли, де ночуватимемо.

Пригадуєш, як приїхали до *Дівчаток Лундґрен у Шхерах*, сільської кав'ярні з домашніми булочками? Ми не склепили очей, лише сміялися, реготали без стриму. Зрештою, послули в траві. Розбудила нас корова. Якби не вона, це на кілька секунд пізніше могли б зробити мурашки. Ми посхоплювалися на ноги, мов ужалені, намагаючись покидати з себе мурах, та вони були всюди – не лише на одязі, а й під ним. Спересердя ти обізвав їх *свенською* мурашкою і сприйняв їхню навалу за особисту зневагу.

Несподіване рішення походити на лижах льодовиком Юстедальсбреен теж було такою ескападою – тепер ти це називаєш вибриком. Ідея спала до голови одного травневого дня тридцять років тому. «Збираймося на лижі на Юстедальсбреен!» – оголосив ти по обіді. Це трактувалося як наказ, бо, за своєрідною взаємною угодою, ми

ЮСТЕЙН ҐОРДЕР

без протестів мали приставати на найнесподіваніші забаганки одне одного. За кілька хвилин зібралися і подалися з дому. Ночувати могли на вибір десь у горах, в Лердалі або ж в авті. Ми були зятяті й відчайдушні. Коли добрались до фьорда, першою думкою було відразу податися на льодовик з лижами на плечі. Нам казали, що нагорі є викладена з каменю хатинка-притулок з усім необхідним, там можна переночувати, якщо не встигнемо дістатися до мети. Ми нічого не знали про правила поведження на льодовику, тож і не усвідомлювали всієї відповідальності. Однак з прогулянки на льодовик нічого не вийшло. Це вперше щось пішло не так – ти ж розумієш, про що я кажу, – ми цілий тиждень простирчали в готелі, а тоді, пригнічені, повернулися додому. Перебування в готелі обійшлося недешево, про знижки для студентів там навіть не чули. Та нас більше хвилювали не порожні кишені, до того ж, ми мали чекові книжки...

Я пишу все це для того, аби заразом ще й підкреслити, що моє зачарування життям відтоді анітрохи не пригасло. «Чи зберегла ти свою колишню здатність тішитися кожною секундою прожитого життя?» – запитуєш ти. Відповідь – так.

Багато, щоправда, змінилося, з'явилося щось таке, чого не було раніше, я живу у цілком новому вимірі. Питаєш: «Чи й далі відчуваєш безмежну тугу, що життя таке коротке, таке коротке? Чи набігають тобі сльози на очі від самого лише натяку про «старість» і «земний вік»?» На це з полег-

ЗАМОК У ПІРЕНЕЯХ

шенням можу відповісти – ні. Я більше не плачу. У ставленні до того, що очікує на мене, я живу тепер у стані... спокою.

Нині я теж невимовно тішуся своїм фізичним буттям, та все ж не так, як тоді. Своє тіло я зараз сприймаю як оболонку, тобто, як щось зовнішнє і несуттєве. Це не те, чим варто перейматися у житті. Сьогодні я знаю: те, що я називаю я, переживе фізичну смерть; моє тіло не є мною. Воно не більше я чи *моє*, ніж старі сукні в шафі. Я його так само не заберу з собою, як одіж. Чи пральну машинку. Чи авто і кредитну картку...

Про це я радо розповім більше, більш, ніж rado. Останнім часом я постійно читаю Біблію. Як бачиш, не лише літературу з парапсихології. Для мене одне не заперечує інше. Ти ж, мабуть, заперечуєш і те, й інше? Вийшло майже, як вірш...

А тепер я насамперед хотіла би довідатися: У що нині віриш *ти*? Я знаю, як було на початках, але ж з тобою, напевно, теж відбулися зміни?

Дякую за твого останнього е-мейла. У ньому ти вже не такий сиромудрий, як в попередніх листах. Ти простягаєш долоні. Але в них нічого немає, Стейне. Мені так кортіло покласти до них щось дивовижне. Дуже хочу спробувати коли-небудь надати тобі неспростовний, яскравий доказ, що смерті не існує. Зажди-но лишень. Одного чудового дня так і зроблю! А, тим часом, я вдячна тобі, що ти принаймні захотів відчинити цей канал спілкування, який наглухо замкнувся понад тридцять років тому.